

Sağlık haberciliğinin geleceği

Dr. İbrahim Ersoy

1999 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Medimagazin gazetesini çıkartmaya başladı. Tıp hekimlerine yönelik 12 kitabın editörlüğünü üstlenen Ersoy, 20 yılı aşkın süredir gazetenin genel yayın yönetmenliğini ayrıca 1998 yılından bu yana Hekimler Birliği Vakfı'nın yöneticiliğini, 2012 yılından beri de Sağlık İletişim Derneği'nin kurucu başkanlığını yürütmektedir. Çalışma alanları sağlık politikaları, sağlık eğitimi ve sağlık iletişimidir.

An itibarıyla kendimize soracağımız iki kritik sorunun cevabı, bu yazının şekillenmesine neden olacak ve bu sorulardaki sorunlara ve çözüm önerilerine odaklanacaktır. İlk olarak, birkaç gündür zihnimizde yer eden haberler bize nasıl ulaştı? İkinci olarak, bu haberler ne kadar doğru? Medya sektörü, teknolojik gelişmelerin hem olumlu hem de olumsuz yönlerini en hızlı yaşayan sektörlerin başında geliyor. "Sektör" kelimesinin kullanımı bir iş kolu olarak medyanın olumsuz etkilerini anlatırken habercilikteki "içerik" kavramı da maalesef sektörleşmenin tüm olumsuz etkilerini içerisine alıyor. Bilimsel bilgiye ulaşmanın hem kolaylaşması hem de bilimsel içeriğin baş döndürücü bir hızla artması ise sağlık haberciliğinde birçok fırsatlar yaratırken aynı zamanda habercilerin temel bilimler konusundaki yetersizliğinden dolayı tehlikeli bir hal alıyor.

Sosyal Medya ve Sağlık Haberciliği: Triyaj Uygulaması

Sosyal medya, günümüzde tüm haberlerde olduğu gibi sağlık haberlerinde de en fazla haber aldığımız kaynakların başında geliyor. Twitter, Facebook gibi sosyal medya araçlarının yanı sıra özellikle WhatsApp gibi platformlar en fazla kullandığımız haber ve bilgi kaynaklarımız arasında yer almaya başladı. Her sabah kalktığımız andan gece yatana kadar, sürekli işleyen bir sosyal medya ağında, özellikle sahte haberler-manipülasyonlar dönemini yoğun olarak yaşıyoruz.

"Paylaşma"nın insan zihninde verdiği zevkle, doğru mu yanlış mı demeden, düşünmeden paylaşımlar yapıyoruz.

Gelecekte de sosyal medyanın haber anlamında gücünün daha da artacağını öngörmek sanırım yanlış olmaz. Bu nedenle sosyal medya alanında bir triyaj uygulamamız şartmış gibi görünüyor. Halihazırda sosyal medyada yer alan haberlerin doğruluğunu analiz eden birçok web sitesi kullanıma girmiş durumda. Ancak kişisel olarak uygulayacak bir triyaj sistemine gereksinimimiz var. Bu sistemin temelinin, bilginin ya da haberin kaynağının araştırılması olarak belirlenmesi hayati önem taşımaktadır. Tıpkı ülkemizdeki acil servis kullanımındaki triyaj kullanımındaki oranlar gibi, sosyal medyada da var olan haberlerin yüzde 10-20'si kırmızı alanda "gerçek acil-gerçek haber" olarak karşımıza çıkacaktır. Hem aşı karşıtlığı hem de pandemi esnasında, başta Facebook olmak üzere, sosyal medyanın kendi triyaj sistemini kullanması "doğru haber" seçimi açısından riskli bir durum oluştursa da farklı bir triyaj sistemi olarak düşünülebilir. Ancak esas olan, platformların değil, kullanıcıların uygulayacağı tiraj sistemidir.

Bağımsız Gazetecilik ve Reklam Payları

Daha önce geleneksel medya açısından sürekli tartışılan, gazetecilikteki reklam paylarının, genelde ana akım medyaya gittiği ve bağımsız gazeteciliğin bu paylaşımından zarar gördüğü düşüncesi şimdi ve gelecekte de farklı

şekillerle süreceğe benziyor. Mevcut yeni medya kullanımında da daha çok kitlelere ulaşmak için "ana akım sosyal medya"yı kullanmak gerekiyor. Youtube-Google, Facebook, Instagram gibi sosyal medya platformlarının da halihazırda tekel oluşturması ve dijital reklam gelirlerinin çoğunluğunun bu birkaç platformda kalması da bağımsız gazeteciliğin önünde bir engel olarak görülebilir. İşin en tehlikeli yanı ise teknolojinin "özgürlük" olarak altın tepside servis edilmesinden dolayı, haber açısından son kullanıcıların "gerçek haber"i aramaya herhangi bir motivasyonunun bile olmamasıyla sonuçlanmaktadır.

Bilimsel Araştırmaların Haberlere Yansıtılması

Sağlık haberciliğinin altın değerindeki madeni, bilimsel araştırmalardır. Bilimsel yayın açısından dünya tarihinin en verimli dönemini yaşadığımız bu dönemde bu avantaj olarak görülebilir. Gelecekte daha da artacak bilimsel yayınları "okumak"taki zaaflarımız bu avantajı "yönlendirilebilir" veya "kullanılabilir" kılmaktadır. Birçok sağlık haberi tıbbi araştırmalardaki ilerlemenin aşırı iyimser yönünü ortaya koyuyor. Bu durum, vatandaşların sağlık sistemlerinden gerçekçi olmayan beklentiler geliştirmelerine ve sonuçta, yarardan çok zarara yol açabilecek maliyetli ve kanıtlanmamış yaklaşımlara olan talebi artırmasına neden olmaktadır. Bilimsel araştırmalar kadar onların arka planlarının ortaya çıkarılması ve bilimsel araş-

tırmaların ne söylediklerinin tam olarak anlaşılabilmesi bu konudaki zaafların giderilmesini sağlayacaktır.

Gazetecilik mi, Halkla İlişkiler mi?

Bir taraftan uzman sağlık habercilerinin medya kuruluşlarında istihdamının azalması, diğer taraftan insanların sağlık haberlerine yoğun ilgisi, beraberinde çelişkiler getirmektedir. Bu çelişkilerin en büyüklerinden biri, mevcut sağlık haberlerinin önemli bir kısmının özel sağlık kurumlarının halkla ilişkiler departmanında oluşturulmasıdır. Uzman sağlık muhabiri istihdamının azaltılması hızlı ve popüler sağlık haberciliğine doğru yönelimi sağlamış, bu durum ise kontrolsüz bir şekilde sağlık haberlerinin salınımına yol açmıştır. Bu anlamda sağlık haberlerinin çoğunluğunun aslında bir reklam çalışması olduğu ve bu durumun önüne hem uzman sağlık muhabirleriyle hem de medya kuruluşlarının bağımsız organizasyon yapılarıyla geçileceği aşikârdır.

Kriz Durumlarında Sağlık Haberciliği

Sağlık haberciliğinin “savaş” durumu, pandemi anlarıdır. Son 20 yıla bakıldığında önümüzdeki dönemlerde de salgınların devam edeceği hem epidemilerin hem pandemilerin hayatımızın ayrılmaz parçası olacağı düşünülmektedir. Salgın anlarında tüm medyanın topyekûn sağlık haberciliğine ani geçişi, vatandaşın ve devletlerin hazırlıksız yakalanmaları ile aynı etkiyi uyandırır. İlk şok etkisiyle medya, salgını anlamaya çalışırken diğer taraftan da anlatmaya çalışır! Anlaşılmadık bir durumun anlatılmasının zorluğu yavaş yavaş geçerken ikinci şok dalgası salgınla birlikte gelen bilimsel haber bombardımanında yaşa-

nır. Salgın etkeninin biyolojik yönlerinin tanımlanmaya başlamasıyla artan araştırmalar, bu etkene karşı tedavi aramasındaki araştırmalarla birleştirilince ortaya kısa zamanda doğru ayıklanması gereken devasa bir haber yumağı çıkar. Bu bilimsel yükün halka kendi dilinde anlatılmasının zorluğu, salgının yaygınlaşması için de zemin oluşturur. Salgının hızı yavaşladığında ise medyanın topyekûn girdiği sağlık haberciliğinde taşlar yerli yerine yeni oturmaya başlamıştır. Gelecekte mevcut tecrübelerden çıkacak yeni dersler ise bir sonraki salgın için zemin oluşturacaktır. Salgınlarla yaşamın öngörüldüğü gelecek dünyasında, sağlık haberciliğinin de salgında iletişim dilini ve stratejisini oluşturması gerekliliğini zorunlu kılar.

Sağlık Haberciliği ve Sosyal Tıp

Sağlığın tamamen biyolojik ve fiziksel bir durum olarak ele alındığı “sağlık sektörü”nün gelecekte bir çıkmaza doğru sürüklendiği son yılların önemli tartışma konuları arasındadır. Sağlık haberciliğine de doğrudan yansıyan bu biyolojik yaklaşımın gelecekte sosyal yaklaşımın önemini artıracığı aşikârdır. Bir öngörü olarak, sağlık alanındaki uygulamaların sosyal yaşamı da içine almasıyla daha sağlıklı bir dünya oluşturma fikrini savunanlardanım. Hem sağlığın hem de sağlık haberciliğinin sosyal sorunlara yönelmesi (İşsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, dezavantajlı grupların sağlığa ulaşımı, hava kirliliği, yerel yönetimlerin sağlıklı çevreler oluşturma gibi.) sağlık kavramının kapsayıcılığını genişletecektir. Yeni bilimsel araştırmaların mevcut en büyük sağlık sorunu olarak görülen kronik hastalıkların zemininde sosyal yaşamın da büyük bir rol oynadığını belirlemesi ve bu araştırmaların

Bir öngörü olarak, sağlık alanındaki uygulamaların sosyal yaşamı da içine almasıyla daha sağlıklı bir dünya oluşturma fikrini savunanlardanım. Hem sağlığın hem de sağlık haberciliğinin sosyal sorunlara yönelmesi (İşsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, dezavantajlı grupların sağlığa ulaşımı, hava kirliliği, yerel yönetimlerin sağlıklı çevreler oluşturma gibi.) sağlık kavramının kapsayıcılığını genişletecektir.

giderek artması, gelecekte sosyal tıbbın daha önemli bir şekilde gündemimizde olacağını göstermektedir. Biyolojik ve sosyal hayatın, birbirlerinin etkisini belirlenmesi ve bu konudaki anlayışın gelişmesi, sağlık haberciliğinin önünü açacaktır.

Özetlemek gerekirse, önümüzdeki yıllarda medya sunumundaki teknolojinin gelişmesi ve bilimsel araştırmaların artışı, sağlık habercilerine fırsatlar/tehditler sunmaktadır. Konunun tartışılmasıyla ortaya çıkacak sorunların aşılmasında, sosyal tıbbın sağlık haberciliğinde geliştirilmesi kritik bir rol oynayacaktır.